

CONVENCIONS D'EDICIÓ
DEL TREBALL DE FI DE GRAU EN
ELS ESTUDIS D'HUMANITATS

Proposta orientativa

Facultat d'Humanitats

Gener 2012

ÍNDIX

Consideracions preliminars	pàg. 1
Convencions	pàg. 2
1 Qüestions formals generals relatives a la presentació del TFG	pàg. 2
1.1 Portada	pàg. 2
1.2 Índex	pàg. 2
1.3 Llistat bibliogràfic. Fonts primàries i secundàries	pàg. 2
1.4 Tipus i mida de lletra	pàg. 2
1.5 Interlineat i marges	pàg. 2
1.6 Numeració de pàgines	pàg. 2
2 Els noms de persona	pàg. 2
2.1 Primera aparició	pàg. 2
2.2 Autors clàssics	pàg. 2
2.3 Pseudònims	pàg. 2
2.4 Inclusió de la preposició (<i>de, d', del, von, etc.</i>)	pàg. 3
2.4.1 En cognoms catalans	pàg. 3
2.4.2 En cognoms castellans	pàg. 3
2.4.3 En cognoms francesos	pàg. 3
2.4.4 En cognoms alemanys	pàg. 3
2.4.5 En cognoms italians	pàg. 3
2.4.6 En cognoms anglosaxons	pàg. 4
3 La referència a títols dins un treball de recerca	pàg. 4
3.1 Títol de portada i de coberta	pàg. 4
3.2 Ús de la cursiva en els títols	pàg. 4
3.2.1 Obres publicades separadament	pàg. 4
3.2.1.1 Excepcions	pàg. 4
3.2.2 Composicions musicals, òperes, ballets, quadres i escultures ...	pàg. 4
3.2.2.1 Excepcions	pàg. 5
3.3 Títols entre cometes: articles i capítols de llibre	pàg. 5
3.4 Referències a títols d'obres i citacions dins de títols	pàg. 5

3.4.1 Dins de títols d'articles o capítols	pàg. 5
3.4.2 Dins de títols de llibres	pàg. 5
3.4.3 Citacions dins de títols	pàg. 5
4 Altres usos de la cursiva	pàg. 5
4.1 Noms de vaixells, naus aèries o espacials	pàg. 5
4.2 Lletres i paraules	pàg. 6
4.3 Paraules estrangeres (i expressions llatines)	pàg. 6
4.4 Acotacions teatrals	pàg. 6
5 Les citacions	pàg. 6
5.1 Citacions en prosa	pàg. 6
5.2 Citacions en prosa de més de quatre línies	pàg. 6
5.3 Comentaris breus sobre les citacions	pàg. 6
5.4 Citacions en vers	pàg. 7
5.5 Citacions en vers de més de tres versos	pàg. 7
5.6 Citacions de teatre	pàg. 7
5.7 Citacions de teatre en vers	pàg. 7
5.8 El·lipsis en les citacions en prosa	pàg. 7
5.9 El·lipsis en les citacions en vers	pàg. 8
6 Les referències bibliogràfiques	pàg. 8
6.1 Referències bibliogràfiques en nota al peu	pàg. 9
6.1.1 Forma corresponent al llistat bibliogràfic	pàg. 9
6.1.2 Forma corresponent a la nota a peu de pàgina	pàg. 9
6.2 Referències bibliogràfiques entre parèntesis estil <i>MLA</i>	pàg. 9
6.2.1 Més d'un obra del mateix autor	pàg. 9
6.3 Referències bibliogràfiques entre parèntesis estil <i>APA</i>	pàg. 10
6.3.1 Més d'un obra del mateix autor i del mateix any	pàg. 10
6.4 Formes híbrides	pàg. 10
6.5 Obres de diversos autors	pàg. 10
6.6 La Bíblia	pàg. 11
6.6.1 Comentaris o notes d'una edició de la Bíblia	pàg. 11
6.7 Obres canòniques	pàg. 11
7 Les entrades bibliogràfiques	pàg. 12
7.0 Ordre de les informacions a les entrades	pàg. 12
7.0.1 Llengua de redacció de les entrades	pàg. 12
7.0.2 Data de publicació de l'original o de la primera edició	pàg. 12
7.1 Fonts impreses	pàg. 13
7.1.1 Llibre d'un sol autor	pàg. 13
7.1.2 Dues o més obres d'un sol autor	pàg. 13

7.1.3 Obres de dos o tres autors	pàg. 13
7.1.4 Obres de més de tres autors	pàg. 13
7.1.4.1 Les sigles DD.AA.	pàg. 13
7.1.5 Catàlegs d'exposicions	pàg. 14
7.1.5.1 Article inclòs en un catàleg	pàg. 14
7.1.5.2 Exposició	pàg. 14
7.1.6 Autor anònim	pàg. 14
7.1.7 Editor d'una antologia o una obra col·lectiva	pàg. 14
7.1.8 Obra en diversos volums	pàg. 15
7.1.8.1 Del mateix autor, amb títols diferents	pàg. 15
7.1.8.2 Obra col·lectiva amb compilador diferent a cada volum	pàg. 15
7.1.8.3 Referència sense especificar	pàg. 15
7.1.9 Introduccions, prefacis, pròlegs i epílegs	pàg. 15
7.1.10 Article o capítol en una obra col·lectiva	pàg. 15
7.1.11 Article sense signar en una enciclopèdia o diccionari	pàg. 15
7.1.12 Article de revista	pàg. 16
7.1.13 Ressenya	pàg. 16
7.1.14 Article de diari	pàg. 16
7.1.15 Tesi doctoral no publicada	pàg. 16
7.1.16 Font textual arqueològica	pàg. 16
7.1.17 Text manuscrit o mecanografiat	pàg. 16
7.1.18 Documents electrònics en xarxa	pàg. 17
7.1.19 CD-ROM o DVD	pàg. 17
7.2 Fonts no impreses	pàg. 17
7.2.1 Arts plàstiques	pàg. 17
7.2.1.1 Obres en col·leccions privades	pàg. 18
7.2.2 Pel·lícules	pàg. 18
7.2.2.1 Pel·lícules enregistrades en vídeo o en DVD	pàg. 18
7.2.3 Enregistraments sonors	pàg. 18
7.2.4 Programes de ràdio o TV	pàg. 18
7.2.5 Fonts arqueològiques no textuals	pàg. 19
Observacions finals	pàg. 19

Convencions d'edició del Treball de Fi de Grau en els estudis d'Humanitats Proposta orientativa

Consideracions preliminars

Un treball de recerca generalment es basa en recerca primària, recerca secundària o una combinació de totes dues. La recerca primària és l'estudi d'un tema a través de l'observació de primera mà, com analitzar una imatge, un text literari o filosòfic, o un document històric. Les fonts primàries inclouen dades estadístiques, documents històrics i obres literàries, filosòfiques o artístiques. La recerca secundària, en canvi, és l'examen crític d'estudis que altres investigadors han fet sobre un tema. Exemples de fonts secundàries serien monografies i articles sobre qüestions polítiques, fets històrics, debats científics o sobre corrents i obres literàries, filosòfiques o artístiques.

La major part de treballs acadèmics depenen, al menys en part, de la recerca secundària: aprendre a localitzar, resumir i emprar de manera productiva la informació, les idees i opinions d'altres investigadors és una qüestió de gran importància, perquè situa el treball dins una línia d'estudi i en relació a una tradició crítica. La recerca augmenta el coneixement que es té sobre un tema: de vegades confirma les pròpies idees i opinions, de vegades les qüestiona i modifica. Sempre contribueix a donar forma al propi pensament. En utilitzar i donar compte escrupolosament de les fonts emprades, primàries o secundàries, cal tenir present que l'objectiu principal a l'hora de fer recerca no és resumir el treball elaborat per altres, sinó assimilar-lo i construir a partir d'aquí una postura pròpia i consistent, i alhora fer possible que d'altres, a partir del nostre treball, facin el mateix. En aquest sentit, cal informar de manera precisa i succinta els possibles lectors sobre les fonts citades, i permetre'ls així que en comprovin la veracitat i l'incert.

Aquesta proposta pretén orientar els estudiants pel que fa a diverses convencions formals habituals en l'escriptura acadèmica. No és exhaustiva, ni tampoc no té caràcter normatiu. A l'hora d'elaborar el Treball de Fi de Grau, l'estudiant pot seguir, d'acord amb la persona que li dirigeix, unes convencions diferents pel que fa als apartats 2-8.

Convencions

1 QÜESTIONS FORMALS GENERALS RELATIVES A LA PRESENTACIÓ DEL TFG

1.1 A la **portada** ha de constar:

- el títol
- el vostre nom, cognoms i NIA
- el nom i els cognoms de qui us ha dirigit el treball
- l'any acadèmic
- el centre en el qual esteu matriculats: Facultat d'Humanitats, Universitat Pompeu Fabra

1.2 Cal incloure un **índex** en què apareguin tots els capítols i subcapítols del treball indicant-hi les pàgines corresponents.

1.3 Cal incloure al final un **llistat bibliogràfic ordenat alfabèticament** de totes les publicacions citades. És recomanable distingir entre **fonts primàries i secundàries**, si és el cas.

1.4 Utilitzeu en tot el document (inclosa la portada) un **tipus o font** (*Times New Roman, Garamond, Arial*, entre altres) i una **mida de lletra o cos** que siguin adequats, clars i de fàcil lectura, tant pel que fa al cos del text com pel que fa a les notes. Generalment per a les **notes** es fa servir una mida de lletra menor, per exemple *Times New Roman 10* (quan al cos del text hem emprat *Times New Roman 12*).

1.5 Utilitzeu l'**interlineat 1,5** i uns **marges horitzontals i verticals** d'entre **2,5 i 3** cm.

1.6 Cal **numerar les pàgines**.

2 ELS NOMS DE PERSONA

2.1 En general, **la primera vegada** que s'utilitza el nom d'una persona en un treball de recerca acostuma a fer-se en la seva forma completa, per exemple: *Federico García Lorca*. En les següents referències a la mateixa persona pot emprar-se la forma més usual: *Lorca*.

2.2 En el cas d'alguns **autors clàssics**, però, és comú i acceptable utilitzar ja d'entrada la **forma simplificada del nom** a vegades, també **adaptada**:

Dante (en comptes de Dante Alighieri) forma simplificada

Virgili (en comptes de Publius Vergilius Maro) forma simplificada i adaptada

2.3 En el cas que l'autor o autora en qüestió utilitzi algun **pseudònim**, és comú i acceptable utilitzar-lo ja d'entrada per referir-s'hi:

Víctor Català (en comptes de Caterina Albert)

George Eliot (en comptes de Mary Ann Evans)

Molière (en comptes de Jean Baptiste Poquelin)

Novalis (en comptes de Friedrich von Hardenberg)

2.4 Un aspecte important a l'hora de referir-se a autors o personatges històrics pel seu cognom és el relatiu a la ***inclusió o no de les preposició de, d', del, von etc. en els cognoms***. Aquesta qüestió varia en funció de la llengua a la qual pertany el cognom.

2.4.1 En els ***cognoms catalans*** que van precedits de la preposició *de* o *d'*, aquesta s'omet quan el cognom s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

Pedrolo, Manuel de
Ors, Eugeni d'

2.4.2 En els ***cognoms castellans*** que van precedits de la preposició *de*, aquesta s'omet quan el cognom s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

Las Casas, Bartolomé de
Zayas y Sotomayor, María de

En castellà, quan el cognom va precedit de ***la contracció del***, aquesta sí que s'incorpora al cognom quan s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

del Río, Ángel

2.4.3 Amb algunes excepcions, en els ***cognoms francesos*** precedits per la preposició *de*, aquesta s'omet quan el cognom s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

La Boétie, Etienne de
Maupassant, Guy de
Scudéry, Madeleine de

Ara bé, quan el cognom és un monosíl·lab o té la pronunciació monosíl·làbica, la preposició ***de*** se sol conservar. El mateix passa quan la preposició apareix en la forma ***d'***:

de Gaulle, Charles
d'Arcy, Pierre

2.4.4 En els ***cognoms alemanys*** que van precedits de la preposició *von*, aquesta s'omet quan el cognom s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

Kleist, Heinrich von
Arnim, Bettina von

2.4.5 En el cas dels ***cognoms italians*** que van precedits de la preposició *da, de, di, del* o *d'*, n'hi ha que l'ometen quan el cognom s'empra sol o a l'hora d'incloure'l en un llistat ordenat alfabèticament:

Este, Beatrice d'
Medici, Lorenzo de

Ara bé, a partir del segle XIX aproximadament, s'observa una tendència a escriure amb majúscula la preposició i incloure-la al cognom:

Della Casa, Giovanni
D'Annunzio, Gabriele
De Sica, Vittorio

- 2.4.6 En el cas que una **autora o un autor anglosaxó** presenti dos cognoms, a efectes d'incloure'l en un llistat alfabètic, es donarà preferència al segon, a menys que estiguin units per un guionet:

Sackville-West, Vita
Kennedy, John Fitzgerald

3 LA REFERÈNCIA A TÍTOLS DINS UN TREBALL DE RECERCA

- 3.1 A l'hora de donar la referència d'un títol de llibre és important transcriure'l tal com figura a la **portada** (és a dir, en aquella pàgina al començament del llibre on figura el títol complet de l'obra, el nom de l'autor i el lloc de publicació), **i no pas a la coberta** del llibre (les tapes), en què de vegades pot aparèixer de manera abreujada o simplificada.

- 3.2 **Ús de la cursiva en els títols.** La cursiva és un estil tipogràfic en què els caràcters s'inclinen cap a la dreta. Normalment s'utilitza a l'hora de donar les referències que s'indiquen en els apartats següents.

- 3.2.1 **Títols d'obres publicades separatament,** com ara llibres, obres de teatre, poemaris i poemes llargs publicats separatament, opuscles, publicacions periòdiques (diaris, revistes), pel·lícules, programes de radio i televisió, discs compactes o de vinil, cassetts:

Gracia, Francisco i Josep M. Fullola (2006). *El sueño de una generación. El crucero universitario por el Mediterráneo de 1933*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.

Coleridge, S.T. (1982). *El poema del vell mariner*. Pròleg i versió catalana de Marià Manent. Edició bilingüe. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall.

Sanchis Sinisterra, José (1999). *El lector por horas*. Barcelona: Proa / Teatre Nacional de Catalunya.

Laqueur, Walter (2011). "La tardor àrab". *La Vanguardia*, 18 de setembre: 27.

Othello. De William Shakespeare. Intèrprets: Laurence Olivier, Maggie Smith, Frank Finley, Derek Jacobi. Direcció: John Dexter. LP. RCA Victor, 1964.

- 3.2.1.1 **Excepcions** a 3.2.1:

- els **textos sagrats** com ara la Bíblia i els diferents llibres que en formen part (Gènesi, Deuteronomi, Apocalipsi, etc.), l'Alcorà, els Upanishads, el Talmud, etc.
- les **lleis, actes o documents polítics** (la Carta Magna, la Declaració d'Independència).

- 3.2.2 Títols de **composicions musicals, òperes** (i els seus **llibrets**), **ballets, quadres i escultures**:

Piotr Ílitx Txaikovski va compondre la música per al ballet *El trencanous*.

... una ària d'*Aida*, de Giuseppe Verdi.

...el famós *Guernica* de Picasso.

3.2.2.1 **Excepcions** a 3.2.2:

- les **composicions musicals de títol genèric**, identificades amb el tipus de forma, la tonalitat, el número de l'obra i el número de registre en el catàleg específic de l'autor, si és el cas:

Trio per a piano, violí i violoncel en mi bemoll major, op. 100, D. 929, de Franz Schubert.

- els **edificis i monuments**: la torre Eiffel, la Pedrera.

3.3 **Títols entre cometes**: S'empren les cometes per donar la referència dels **títols d'articles, de capítols de llibre o d'altra mena de textos** (poemes, relats breus, episodis de programes de ràdio o televisió, etc.) **inclosos en obres més extenses**: diaris, revistes, manuals, obres col·lectives, antologies, sèries radiofòniques o televisives, etc. També s'empren en els títols de **cançons** i d'**obres no publicades** com conferències, discursos o tesis doctorals inèdites:

el poema "Vals de aniversari" de Jaime Gil de Biedma
el relat "La mainadera" de Mercè Rodoreda

3.4 **Referències a títols d'obres i citacions dins de títols**

3.4.1 Farem servir la cursiva quan ens referim a **títols** d'obres publicades separatament **dins el títol d'un article, el capítol d'un llibre**, etc., és a dir, en aquelles referències que normalment donem entre cometes (vegeu 3.3):

"La ciutat com a matriu del pensament. Poètica urbana a *Einbahnstraße*, de Walter Benjamin", *Anuari de Filosofia*, 20 (2006): 26-39.

3.4.2 Quan ens referim a obres publicades separatament **dins el títol d'un llibre**, com per exemple, en el cas d'una monografia sobre una obra determinada, el títol d'aquesta, a més d'anar en cursiva, es posarà entre cometes simples:

Ifigènia al laberint. A propòsit de la representació d'Ifigènia a Tàuride' de Goethe en el parc del Laberint d'Horta. Barcelona: PPU, 1978.

3.4.3 A l'hora d'**incloure una citació dins un títol**, aquesta es posarà entre cometes dobles si el títol en qüestió és el d'una obra publicada separatament (és a dir, que vagi en cursiva) i entre cometes baixes si el títol en qüestió ja va entre cometes (en aquest cas altes i dobles):

"Oder war da manchmal noch etwas anderes?" *Texte zu Marlen Haushofer* (llibre)

"«No pasarán». Referències a la Guerra Civil en la poesia de Paul Celan" (article)

4 ALTRES USOS DE LA CURSIVA

La cursiva s'empra també en els casos següents:

4.1 **Noms de vaixells, naus aèries o espacials**:

el *Titanic*, l'*Spirit of St. Louis*, l'*Apol·lo VI*

4.2 **Lletres i paraules** a què fem referència com a tals:

La y es fa servir poc en català, excepte en la combinació *ny*.
Tirabuixó és un bon exemple de gal·licisme.

4.3 **Paraules estrangeres** no adaptades (o adaptades només parcialment) a la llengua d'arribada. Queden incloses en aquest apartat les **expressions llatines**:

allò que França entén per *grandeur*
els *lieder* de Franz Schubert
la versió *on-line* del document
un poema citat *in extenso*

4.4 **Acotacions teatrals**. Les acotacions teatrals es posen en cursiva i entre parèntesis:

LORENA. *Sí. (Pausa.) Échate. (Pausa.) Échate y lee.*
ISMAEL. *(Lee.) "Un rostro blanco de párpados semicerrados lo miró."*

5 LES CITACIONS

Quan treballem sobre fonts primàries, **citar textualment** és una manera de demostrar el rigor de la nostra interpretació. De vegades, recollir una expressió recurrent en una autora o un autor per referir-se a si mateix, a la seva obra o al seu temps, esdevé també una estratègia efectiva a l'hora d'encunyar un terme referit a la persona en qüestió o a la seva època, etc.

En relació amb les fonts secundàries emprades, la citació és també una manera d'incorporar al nostre text formulacions d'altres investigadors que considerem especialment reeixides o significatives per algun motiu.

Quan citem és imprescindible **ser fidel a les fonts** (vegeu al respecte també l'apartat 5.8) i donar la referència precisa del text citat (vegeu l'apartat 6).

- 5.1 Si es tracta d'una **citació en prosa** que no requereixi un èmfasi especial i que **no superi les quatre línies d'extensió** en el processador de textos, la posarem entre cometes, tot incorporant-la en el text.
- 5.2 Si la citació ocupa **més de quatre línies**, n'eliminarem les cometes, l'escriurem a part i la separarem del cos del text per mitjà de dos punts i augmentant el marge esquerre 1 cm. Si citem un sol paràgraf o només el citem parcialment, no cal sagnar la primera línia. Si citem dos paràgrafs o més, caldrà incloure una petita sagnia de 0,5 cm al començament de cada paràgraf. Si l'inici de la citació no coincideix amb el començament del paràgraf, es farà la sagnia a partir del segon paràgraf.
- 5.3 Qualsevol **comentari breu** que vulguem fer en relació amb una citació (avisar d'una cursiva introduïda per nosaltres per emfasitzar alguna paraula o indicar que un error ja era present en l'original), el podem fer en un parèntesi immediatament a continuació:

El missatge deia: "In vino veritats" (*sic*).

- 5.4 Si citem un **vers** que no requereixi un èmfasi especial, l'enclourem entre cometes dins el cos del text. Es poden citar d'aquesta manera **fins a tres versos**, separant-los amb una barra inclinada precedida i seguida d'un espai:

El poema "Ara que és tard" de Joan Vinyoli, escrit l'estiu del 73, acaba amb una citació de Rilke: "Torna a llegir en els llibres / ara que és tard. / Has de fer una altra vida".

- 5.5 Si citem **més de tres versos**, n'eliminarem les cometes, els escriurem a part i els separarem del cos del text augmentant el marge esquerre de cada vers 1 cm (també es pot fer un marge més generós per presentar el poema més centrat, a criteri del redactor). Si l'espaiat dels versos és poc convencional, caldrà reproduir-lo tan acuradament com sigui possible

- 5.5.1 Si la citació no comença al principi, sinó **a la meitat del vers**, la part del vers escapçada hauria de col·locar-se allà on és en l'original; no s'ha de córrer cap al marge esquerre, atès que, en alguns casos, la disposició de les paraules en els versos pot ser rellevant per a la interpretació del poema.

- 5.6 Si citem un **diàleg** entre dos personatges o més d'un **drama**, el separarem del cos del text augmentant el marge 1 cm. Cal començar cada part del diàleg amb el nom del personatge que correspongui escrit en versaletes (HAMLET) seguit d'un punt. Si la intervenció ocupa més d'una línia, augmentarem el marge esquerre 0,5 cm addicional fins que hi intervingui un altre personatge, moment en què tornarem al sagnat inicial d'1 cm més respecte al del cos del text. Les acotacions les transcriurem en cursiva:

RÒMUL. No vull alterar el curs de la història universal, estimada Júlia.

JÚLIA. Doncs jo m'avergonyixo de ser la teva esposa! (*Se'n va per la dreta.*)

RÒMUL. Emporta't el servei, Píram. He acabat la meva col·lació matutina.

(*S'eixuga la boca amb el tovalló. PÍRAM retira la taula.*)

- 5.7 Si es tracta de **teatre en vers**, seguirem les recomanacions corresponents a l'apartat 5.5.1.

- 5.8 **Les el·lipsis en les citacions.** A l'hora de citar un passatge d'un text, amb molta freqüència voldrem ometre paraules o frases de l'original que no són ni rellevants per a la nostra argumentació, ni imprescindibles a l'hora d'entendre allò que s'afirma en el text en qüestió. Sempre que això succeeixi caldrà vigilar que l'omissió no tergiversi allò que diu realment l'autor o autora. Quan citem només una paraula o un sintagma resulta obvi que hem elidit una part de l'original, i no cal indicar-ho expressament. Ara bé, si citem una frase o un passatge del qual hem eliminat parts sense que això sigui visible de manera immediata, és imprescindible posar **punts suspensius entre claudàtors** allà on hem omès paraules o frases:

Original: Para conseguir estos objetivos, la ciudad-jardín debe, en primer lugar, quedar exenta de la hipoteca que suponen los altos valores del suelo propios de las aglomeraciones urbanas; es decir, ha de construirse sobre terrenos adquiridos a precios agrícolas, con autonomía de las ciudades existentes y fuera de la corona espacial afectada por la renta de posición. [Paolo Sica (1981), *Historia del urbanismo: El siglo XX*, traducció de Joaquín

Hernández Orozco (Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local), 15.]

Citació: Paolo Sica explica així la viabilitat econòmica de la ciutat-jardí: “Para conseguir estos objetivos, la ciudad-jardín debe, en primer lugar, [...] construirse [...] con autonomía de las ciudades existentes y fuera de la corona espacial afectada por la renta de posición” (Sica 1981: 15).

- 5.9 Quan el que s’omet és un **vers** o més d’un poema, l’el·lipsi s’indica amb una línia de punts entre claudàtors, com en aquest exemple de Gloria Fuertes (“Sale caro ser poeta”):

Versió completa

Sale caro, señores, ser poeta.
La gente va y se acuesta tan tranquila
—que después del trabajo da buen sueño—.
Trabajo como esclavo llevo a casa,
Me siento ante la mesa sin cocina,
Me pongo a meditar lo que sucede. [...]

Versió amb el·lipsi

Sale caro, señores, ser poeta.
[.....]
Trabajo como esclavo, llevo a casa,
Me siento ante la mesa sin cocina,
Me pongo a meditar lo que sucede. [...]

6 LES REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Pràcticament tota recerca es construeix sobre recerca feta prèviament. Normalment les investigadores o els investigadors comencen un projecte buscant els estudis fets sobre el tema que volen tractar i extraient-ne informació o idees dels qui els van precedir. Aquest procés, en què **es consideren les aportacions prèvies a l'estudi d'un tema i se'n dóna compte escrupolosament** és a dir, es fa un **estat de la qüestió**, és fonamental a l'hora d'expandir amb transparència i honestat el coneixement humà i constitueix una manera segura d'evitar les acusacions de plagi. Apropiar-se d'idees o de formulacions alienes sense reconèixer-ne la font és una forma d'engany i de frau intel·lectual. Cal insistir en el fet que és preceptiu indicar les nostres fonts, fins i tot quan només parafrasegem el que algú altre ha escrit.

Salvant matisos i detalls de caire menor, hi ha el que podríem anomenar **dues grans escoles a l'hora d'indicar la referència bibliogràfica** d'una citació: la que ho fa per mitjà d'una nota final o a peu de pàgina i la que ho fa per mitjà d'una referència abreujada entre parèntesis que remet a un llistat bibliogràfic final i que reserva les notes a peu de pàgina per a comentaris o informacions suplementàries. Encara que aquesta darrera modalitat s'ha generalitzat força en els darrers anys, hi ha disciplines humanístiques en què encara resulta poc freqüent. S'opti per la modalitat que s'opti, el que convé és ser coherent, no només pel que fa al

contingut del treball, òbviament, sinó també pel que fa a les convencions formals que s'hi adoptin.

6.1 **Referència bibliogràfica en una nota a peu de pàgina.** La primera vegada que es dóna una referència bibliogràfica, la nota a peu de pàgina inclou tota la informació que trobarem en el llistat final de fonts emprades, però en una forma lleugerament diferent i afegint-hi a més la pàgina o pàgines en què es troba la citació o allò a què ens referim.

6.1.1 **Forma corresponent al llistat bibliogràfic.** Normalment consta de tres seccions, separades per punts: a) els cognoms i nom de l'autor, i l'any de publicació entre parèntesis; b) el títol i el subtítol, si s'escau (en aquest cas, també se separaria del títol per mitjà d'un punt), i c) les dades relatives a la publicació (lloc: casa editorial). Per marcar visualment les entrades en un llistat bibliogràfic i facilitar-ne la localització, s'acostuma a emprar la sagnia francesa:

Tannen, Deborah (1990). *You Just Don't Understand. Women and Men in Conversation*. Nova York: Morrow.

6.1.2 **Forma corresponent a la nota a peu de pàgina.** Normalment consta de quatre seccions, separades per diversos signes de puntuació: a) el nom i cognoms de l'autor, i l'any de publicació entre parèntesis; b) el títol i el subtítol, si s'escau (en aquest cas, se separaria del títol mitjançant dos punts); c) les dades relatives a la publicació entre parèntesis, i d) la referència de la pàgina. El punt es reserva per cloure la nota:

¹ Deborah Tannen (1990), *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation* (Nova York: Morrow) 52.

6.2 **Referència bibliogràfica entre parèntesis**

La referència bibliogràfica entre parèntesis ens proporciona de manera succinta, junt amb el número de la pàgina o pàgines citades, el mínim d'informació necessària perquè trobem les dades completes de la font en qüestió en el llistat final. En el sistema adoptat per la **Modern Language Association (MLA)**, en general n'hi ha prou a indicar el cognom de l'autor i el número de la pàgina, si a la bibliografia només figura una obra d'aquest autor o autora:

(Hochschild 13)

Aquest parèntesi remet a una frase extreta de la pàgina 13 de l'obra següent, que es troba al llistat bibliogràfic final:

Hochschild, Arlie Russell. *La mercantilización de la vida íntima: Apuntes de la casa y el trabajo*. Traducció de Lilia Mosconi. Buenos Aires i Madrid: Katz, 2008.

6.2.1 Segons aquest mateix sistema, quan a la bibliografia final hi ha **més d'una obra del mateix autor**, es facilitarà la localització d'aquella que sigui pertinent, indicant-ne també el títol de manera abreujada. Seguint amb l'exemple anterior: (Hochschild *Mercantilización* 13).

A la bibliografia final hi trobaríem el títol indicat més amunt i d'altres de la mateixa autora, ordenats cronològicament:

Hochschild, Arlie Russell. *The Unexpected Community. Portrait of an Old Age Subculture*. Nova Jersey: Prentice-Hall, 1973.

_____ i Anne Machung. *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. Nova York: Viking Penguin, 1989.

_____. *La mercantilización de la vida íntima: Apuntes de la casa y el trabajo*. Traducció de Lilia Mosconi. Buenos Aires i Madrid: Katz, 2008.

- 6.3 Com a alternativa al sistema *MLA*, a les ciències naturals i socials s'ha generalitzat el sistema propugnat per l'**American Psychological Association (APA)**, en què, a la referència parentètica, s'hi posa el cognom de l'autor, l'any de publicació de l'obra i la referència a la pàgina precedida de *p.* o *pp.*, segons es tracti d'una sola pàgina o de més. Això també comporta uns certs canvis en la referència bibliogràfica del llistat final. Seguint el nostre exemple:

(Hochschild, 2008, p.13)

Al llistat bibliogràfic final, la referència completa es dona indicant el cognom i només la inicial del nom de l'autor, en comptes del seu nom complet, i posant-hi a continuació entre parèntesis la data de publicació de la seva obra. En comptes de la sagnia francesa, s'empra la sagnia a la primera línia:

Hochschild, A. R. (2008). *La mercantilización de la vida íntima: Apuntes de la casa y el trabajo*. Traducció de Lilia Mosconi. Buenos Aires i Madrid: Katz.

- 6.3.1 En el sistema *APA*, si al llistat bibliogràfic final es troben **dues o més publicacions del mateix autor que siguin del mateix any**, s'inclou rere l'any una lletra (normalment a, b, c...) per tal de distingir-les fàcilment a la referència parentètica. Per exemple, dins del text el parèntesi (*Nussbaum 1995a: 100*) remet a l'entrada *Nussbaum (1995a)* del llistat bibliogràfic, que es diferencia de *Nussbaum (1995b)*:

Nussbaum, Martha C. (1995a). *Poetic Justice. Literary Imagination and Public Life*. 2a edició. Boston: Beacon.

_____(1995b). *For Love of Country?* Boston: Beacon.

- 6.4 A moltes disciplines s'han generalitzat **formes híbrides**, com la que proposem i seguim en aquest document, que combinen trets formals d'ambdós sistemes. Així, doncs, és força habitual trobar referències parentètiques que inclouen la data de la primera edició, a més d'indicar la pàgina, si s'escau, de la manera següent:

..., cosa que afirma Goldhagen (1996: 232-233) a les conclusions.

Això resulta útil perquè fa innecessària la inclusió del títol abreujat en el parèntesi en el cas que a la bibliografia final s'inclouï més d'una obra del mateix autor. Tal com hem vist abans, aquesta referència entre parèntesis remet a una entrada bibliogràfica que, com en el sistema *APA*, posa a continuació del nom – en aquest cas, complet– la data de publicació de l'edició original:

Goldhagen, Daniel Jonah (1996). *Los verdugos voluntarios de Hitler. Los alemanes corrientes y el holocausto*. Traducció de Jordi Fibla. Madrid: Taurus, 1997.

- 6.5 Val a dir que quan la **referència bibliogràfica és múltiple**, és a dir, quan inclou **obres de diversos autors** i, en conseqüència, generaria un parèntesi massa llarg,

acostuma a derivar-se a una nota a peu de pàgina per tal de no entorpir la lectura:

Nota: ¹ Vegeu al respecte els estudis de Ballesteros (1994), Nichols (1987) i Riddel (1995).

Bibliografia:

Ballesteros, Isolina (1994). *Escritura femenina y discurso autobiográfico en la nueva novela española*. Nova York: Peter Lang.

Nichols, Geraldine C. (1987). "Caída / Re(s)puesta: Narrativa femenina de la posguerra". *Literatura y vida cotidiana. Actas de la Cuartas Jornadas de investigación interdisciplinaria*. Compilat per Mre Ángeles Durán i José Antonio Rey. Saragossa: Seminario de Estudios de la Mujer, U. Autónoma de Madrid. 325-335.

Riddel, M^{re} del Carmen (1995). *La escritura femenina de la postguerra española*. Nova York: Peter Lang.

- 6.6 Quan citem de **la Bíblia**, en comptes de la pàgina, indiquem el llibre (normalment de manera abreujada), el capítol i el verset en una referència parentètica. Val a dir que moltes edicions inclouen un llistat amb els noms abreujats de tots el llibres bíblics:

(Ex 19: 5-8) Antic Testament, llibre de l'Èxode, capítol 19, versets 5-8.

(Joan 1: 17) Nou Testament, evangeli de Joan, capítol 1, verset 17.

(2R 17: 7-23) Antic Testament, segon llibre dels Reis, capítol 17, versets 7-23.

(2Te 2:4) Nou Testament, segona carta de Pau als tessalonicencs, capítol 2, verset 4.

- 6.6.1 Si fem **referència als comentaris o a les notes d'una edició de la Bíblia en concret**, inclourem la informació bibliogràfica tal com ho faríem amb un altre llibre qualsevol: (*Bíblia 14*). En el nostre exemple, el parèntesi remet a la pàg. 14 (de la introducció) de l'edició següent, que apareixerà al llistat bibliogràfic final:

La Bíblia. Versió dels textos originals i notes pels monjos de Montserrat. 6a edició. Andorra: Casal i Vall, 1992.

- 6.7 De vegades, i especialment en relació a **obres canòniques** de les quals hi ha més d'una edició disponible, més que limitar-nos a donar la referència d'una edició concreta, indicant-ne el número de pàgina, resulta útil donar a més informació com ara en quin llibre, cant o capítol es troba el passatge al qual ens referim, o en quins versos, o, en el cas d'un drama, l'acte, l'escena (i, si s'escau, els versos). Així mateix, hi ha obres dividides en paràgrafs numerats, el número dels quals és el que es dóna com a referència:

...com en l'episodi homèric de la cova de Calipso (*Odissea*, V, 1-227).

... el suïcidi de Julieta (*Romeo and Juliet*, V, 3, 160-170).

A la seva gramàtica, Fabra defineix les funcions del pronom *en* tot relacionant-les amb els tipus i l'estructura lògica de les proposicions (§§ 71 i 72).

7 LES ENTRADES BIBLIOGRÀFIQUES

7.0 En el llistat alfabètic de bibliografia citada o utilitzada, les diferents informacions presents en cada entrada es consignen en l'**ordre** següent, tot ometent allò que no correspongui:

- a) Nom complet de l'autor
- b) Any de la primera edició de l'obra (en versió original, si es tracta d'una traducció)
- c) Títol d'un article, un capítol o una secció d'un llibre
- d) Títol del llibre
- e) Nom del compilador, editor o traductor
- f) Edició
- g) Nombre de volums
- h) Nom de la sèrie
- i) Lloc de publicació
- j) Nom de la casa editorial
- k) Any de publicació de l'edició emprada
- l) Número/s de pàgina/es, si s'empra només una part d'un llibre (un capítol, una secció, un article, etc.).

En els apartats 7.1 i següents de més avall presentem els diferents tipus d'entrades bibliogràfiques segons la mena de publicació i de suport, i la concreció que hi tenen l'ordre i les informacions que consten en aquesta llista.

7.0.1 La informació que adjuntem a cada entrada del nostre llistat de fonts primàries i secundàries forma part del nostre text i, per tant, ha d'estar **redactada en la llengua que emprem a l'hora d'escriure el treball**, independentment de la llengua en què estigui escrit el document al qual ens referim. Això inclou dades com ara la indicació dels editors o compiladors "(comp.)", o de qui ha traduït el document ("traducció de") i, fins i tot, el lloc de publicació en el cas que el topònim en qüestió tingui traducció. Si la casa editorial té seus diverses, és recomanable separar les ciutats amb una coma i posar la conjunció copulativa *i* davant la última, tal com ho faríem en qualsevol enumeració.

7.0.2 Per tal d'evitar anacronismes, quan d'una obra emprem una traducció o una edició posterior a la primera, és recomanable destacar la **data de publicació de l'original o de la primera edició** entre parèntesis darrere el nom i indicar la de l'edició emprada darrere l'editorial. Per tant, en la referència estarem consignat-hi dues dates:

Levinas, Emmanuel (1961). *Totalidad e infinito. Ensayo sobre la exterioridad*.

Traducció de Daniel E. Guillot. 6a edició. Salamanca: Sígueme, 2002.

Títol original: *Totalité et infini. Essai sur l'extériorité*.

Arendt, Hannah (1978). *La vida del espíritu*. Traducció de Carmen Corral i Fina Birulés. Barcelona, Buenos Aires i Mèxic D.F.: Paidós, 2002. Títol original: *The Life of the Mind*.

Veyne, Paul (direcció) (1987). *Del Imperio romano al año mil*. Madrid: Taurus.

Vol. I d' *Historia de la vida privada*. Sota la direcció de Philippe Ariés i Georges Duby. 5 vols. 1987-1990.

Fontbona, Francesc (1981). "La pintura modernista en España". Annex dins: Hofstätter, Hans H. *Historia de la pintura modernista europea*. Barcelona: Blume. 247-280.

7.1 Fonts impreses

7.1.1 *Llibre d'un sol autor*

Jardí, Enric (1967). *Eugeni d'Ors: Vida i obra*. Barcelona: Aymà.
Bauman, Zygmunt (2005). *Liquid Life*. Cambridge (Regne Unit) i Malden (Mass., EUA): Polity.
Honour, Hugh (1979). *El romanticismo*. Versió espanyola de Remigio Gómez Díaz. 2a edició. Madrid: Alianza, 1984. Títol original: *Romanticism*.

Si es considera rellevant, es pot fer constar l'any de la primera edició de l'obra original a més de les dades de publicació de l'edició utilitzada :

Atwood, Margaret (1972). *Surfacing*. New York: Fawcett, 1987. [reimpressió]
Bernhard, Thomas (1983). *El malogrado*. Traducció de Miguel Sáenz. Madrid: Alfaguara, 1997. Títol original: *Der Untergeher*. Frankfurt del Main: Suhrkamp. [traducció]

7.1.2 *Dues o més obres d'un sol autor*

Les obres d'un mateix autor s'ordenen cronològicament. A l'hora de donar la segona referència (i les següents, si n'hi ha), substituïm els nom complet de l'autor (o autora) per una barra baixa, seguida de l'any de publicació entre parèntesis i un punt (la longitud de la barra baixa ha de ser de cinc pulsacions de la tecla de barra baixa del teclat):

Sennett, Richard (1970). *Uses of Disorder: Personal Identity and City Life*. New Haven [etc.]: Yale University Press, 2008.
_____(1994). *Carne y piedra. El cuerpo y la ciudad en la civilización occidental*. Traducció de César Vidal. Madrid: Alianza, 1997.
_____(2008). *El artesano*. Traducció de Marco Aurelio Galmarini. Barcelona: Anagrama, 2009.

7.1.3 *Obres de dos (o tres) autors*

Només es capgira l'ordre de nom i cognoms en el cas del primer signant. Pel que fa al segon (i, si s'escau, tercer) autor, escriurem primer el nom i després el(s) cognom(s):

Solà, Joan i Josep M. Pujol (1989). *Tractat de puntuació*. 2a edició, revisada. Barcelona: Columna, 1990.

7.1.4 *Obra de més de tres autors*

El cognom del primer signant es posa al davant per facilitar-ne la inclusió en un llistat per ordre alfabètic, i s'hi afegeix l'abreviatura d'*et alii*, (*et al.*), que es posa en cursiva i se separa per mitjà d'una coma:

Duden, Anne, *et al.* (1986). "*Oder war da manchmal noch etwas anderes?*": *Texte zu Marlen Haushofer*. Frankfurt del Main: Neue Kritik.

7.1.4.1 En algunes disciplines s'ha generalitzat l'ús de les **sigles DD.AA.** (diversos autors; en castellà: VV.AA., varios autores) encapçalant el títol d'una obra

col·lectiva, com ara els catàlegs d'exposicions. En aquest cas, atès que la referència als autors és genèrica, l'any de publicació es posa al final. Sobre aquest tipus de publicacions vegeu l'apartat 7.1.5.

DD.AA. *Abstracción, el paradigma amerindio*. València: IVAM, 2001.

7.1.5 **Catàlegs d'exposicions**

A l'hora de donar la **referència d'un catàleg**, el museu sol substituir l'editorial, encara que de vegades una editorial ha realitzat l'edició del catàleg o es tracta d'una edició conjunta feta pel museu en col·laboració amb una editorial. S'encapçala sempre amb l'abreviatura DD.AA. (vegeu 7.1.4):

DD.AA. *El museo Tervuren. Obras maestras del África Central*. Munic i Nova York: Prestel, 1996.

DD.AA. *África. Magia y Poder. 2500 años de arte en Nigeria*. Barcelona: La Caixa, 1998.

DD.AA. *La mémoire du Congo. Le temps colonial*. Brussel·les: Musée Royal de l'Afrique Central / Snoeck, 2005.

7.1.5.1 A l'hora de donar la **referència d'un article inclòs en un catàleg**, s'indica com si es tractés d'un article inclòs en una obra col·lectiva (vegeu 7.1.10):

Wynants, Maurits (2005). "«His Majesty is out of town.» Les relations tendues entre Léopold II et Stanley après la conférence de Berlin". *La mémoire du Congo. Le temps colonial*. Brussel·les: Musée Royal de l'Afrique Central / Snoeck. 305-320.

7.1.5.2 Si el que volem és donar la **referència d'una exposició** o bé d'un flyer o d'un tríptic que l'acompanyi, cal indicar la informació següent: títol de l'exposició, ciutat, museu o galeria i dates de l'exposició:

D'un Regard l'Autre. Histoire des regards européens sur l'Afrique, l'Amérique et l'Océanie. París: Musée du Quai Branly, 10 de gener – 25 de febrer de 2006.

7.1.6 **Autor anònim**

Es comença directament amb el títol de la publicació, a menys que en vulguem destacar els editors, traductors, etc. Vegeu al respecte 7.1.7.

El mancebo que venció al diablo. Recopilat i traduït per Jorge A. Lira; pròleg de Washington Delgado; ed. Carlos Milla Batres. Lima: Milla Batres, 1974.

7.1.7 **Editor d'una antologia o una obra col·lectiva**

Normalment qui es considera més rellevant és l'autora o l'autor d'un llibre, i per això se'l posa en primer lloc a la referència; però si, altrament, a causa de l'orientació del nostre treball ho és més qui l'ha editat o traduït, seran els noms d'aquestes persones els qui ocuparan aquesta posició:

Kleißmann, Eckhart (ed.) (1995). *Goethe aus der Nähe. Berichte von Zeitgenossen, ausgewählt und kommentiert*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

7.1.8 **Obra en diversos volums**

Si tots els volums s'apleguen **sota el mateix títol**, emprarem el format següent a l'hora de donar la referència de només un:

Menéndez Pelayo, Marcelino (1919-1927). *Estudios sobre el teatro de Lope de Vega*. 6 vols. Madrid: Victoriano Suárez.

7.1.8.1 Si cada volum té **un títol diferent**, però tots són **del mateix autor**, emprarem el format següent a l'hora de donar la referència de només un:

Braudel, Fernand (1984). *Las estructuras de lo cotidiano: lo posible y lo imposible*. Trad. Isabel Pérez-Villanueva Tovar. 3 vols. Vol.1: *Civilización material, economía y capitalismo, siglos XV-XVIII*. Madrid: Alianza.

7.1.8.2 Si es tracta d'una **obra col·lectiva** en què cada volum ha estat dirigit per una persona diferent, la referència seguirà el model següent:

Veyne, Paul (direcció). *Del Imperio romano al año mil*. Madrid: Taurus, 1987. Vol. I *d'Historia de la vida privada*. Sota la direcció de Philippe Ariés i Georges Duby. 5 vols. 1987-1990.

7.1.8.3 Si s'escau, també hi ha la possibilitat de donar la referència del volum en qüestió **sense especificar** que forma part d'una obra més àmplia:

Braudel, Fernand (1984). *Civilización material, economía y capitalismo, siglos XV-XVIII*. Madrid: Alianza.

7.1.9 **Introduccions, prefacis, pròlegs i epílegs**

El format següent s'utilitza tan sols si **només** pensem citar de la introducció, el prefaci, el pròleg o l'epíleg (en cas contrari, farem la referència tal com s'indica a 7.1.1). En aquest format, es posa en primer lloc el nom de l'autor del text (introducció, prefaci, pròleg o epíleg) que es vol destacar:

Mainer, José-Carlos (1996). Prólogo. *La poesía de Carlos Sahagún*. De Enrique Balmaseda Maestu. Alicante: Instituto de Cultura "Juan Gil Albert". XVIII-XXIII.

Mundo, Daniel (2008). Prólogo. *De la esencia de la cultura*. De Georg Simmel. [No hi figura el traductor o traductora.] Buenos Aires: Prometeo. 9-13.

Presentació. *Al vostre gust*. De William Shakespeare. Trad. Josep M. de Sagarra. Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre, Bruguera, 1983. 5-7. [Es tracta d'una presentació anònima.]

7.1.10 **Article o capítol en una obra col·lectiva**

El títol del capítol o article es posarà entre cometes i el del llibre en cursiva:

Benayoun, Maud (2007). "Actionnisme viennois". *Dictionnaire du corps*. Sota la direcció de Michela Marzano. París: P.U.F. 15-19.

7.1.11 **Article sense signar en una enciclopèdia o diccionari**

A l'hora de donar les dades bibliogràfiques d'obres de referència que es reediten amb regularitat, no cal indicar el lloc de publicació, ni tampoc el volum ni la pàgina, si és una obra ordenada alfabèticament:

"Felipe IV". *Enciclopedia hispànica: Macropedia*. 5a edició. 1995.

7.1.12 **Article de revista**

En general, després del(s) cognom(s) i el nom de l'autor, hi posarem el títol de l'article (entre cometes) i el de la revista (en cursiva), tenint en compte que cada bloc queda separat del precedent per un punt. La data de publicació es posa entre parèntesis immediatament darrere del nom de l'autor. Al final, hi ha el número de la revista i els números de les pàgines de l'article, separats per mitjà de dos punts. Hi ha noms de publicacions periòdiques que de vegades se substitueixen per una abreviatura (*PMLA* per *Publications of the Modern Language Association*); caldrà consignar-ne les equivalències en una taula si se'n fan servir:

Scotto, Peter (1994). "Censorship, Reading, and Interpretation: A Case Study from the Soviet Union". *Publications of the Modern Language Association* 109: 61-70.

7.1.13 **Ressenya**

Es comença amb el nom complet de qui fa la ressenya, seguit del títol del llibre ressenyat en cursiva, el nom complet del seu autor i finalment la revista en què apareix:

Lauer, Robert A. (1995). Ressenya de *Lectura ideològica de Calderón. 'El médico de su honra'*, de José Amezcua. *Crítica Hispánica* 17.1: 147-149.

7.1.14 **Article de diari**

Si es tracta d'una entrevista, cal indicar també el nom de l'entrevistadora o l'entrevistador. Si es tracta d'una editorial no signada, ho farem constar:

Safranski, Rüdiger (2011). "Goethe i Schiller. Dues meitats unides per formar un cercle". Suplement *Cultura/s. La Vanguardia* 30 de novembre 2011: 4-5.

Lorente, Alejandro (2011). Entrevista amb Ima Sanchís. "La Contra". *La Vanguardia* 11 de juliol: 64.

"L'obertura dels enginyers". Editorial. *La Vanguardia* 10 de juliol 2011: 28.

7.1.15 **Tesi doctoral no publicada**

El títol es posarà entre cometes. En canvi, per a les tesis publicades se segueix el format corresponent al llibre d'un sol autor (vegeu 7.1.1).

Cabello, George Tony (1974). "El humor en el teatro de Miguel Mihura". Tesi doctoral. University of Arizona.

7.1.16 **Font textual arqueològica**

Pel que fa a la documentació papiro lògica i epigràfica existent, sol haver-hi corpus, coneguts entre els especialistes, en què apareixen catalogats i inventariats diferents documents textuais realitzats en diversos suports. A l'hora de donar la referència d'aquests documents, cal indicar el número d'inventari i el corpus o arxiu en què apareix.

7.1.17 **Text manuscrit o mecanografiat**

A l'hora de donar la informació de què disposem sobre el document en qüestió, l'ordre a seguir és el següent:

- a) Autor
- b) Descripció del material (carta, diari...)
- c) Data (si consta)
- d) Títol (si en té, per exemple en el cas d'obra inèdita)
- e) Forma (*ms.* per a manuscrit, *mec.* per a text mecanografiat)
- f) Signatura o número d'identificació en un determinat fons
- g) Nom de la institució
- h) Localització

Pereda, José María de. Carta a Narcís Oller [sense data]. Ms 1392. Biblioteca Municipal, Santander.

7.1.18 **Documents electrònics en xarxa**

En una referència d'aquesta mena, cal incloure la mateixa informació que inclouríem en la referència d'una obra impresa (per exemple en el cas d'un article), però incloent-hi, atès que els documents en xarxa s'actualitzen o canvien d'ubicació amb freqüència, la darrera data d'accés i l'adreça URL de la pàgina web en qüestió. En el cas d'una base de dades, per exemple, indicarem el títol del projecte o la base de dades, el nom de l'editor (si està especificat), les dades de la publicació electrònica en qüestió (la versió de la publicació electrònica, la data de publicació o de la darrera actualització), el nom de la institució patrocinadora, la data d'accés i l'adreça URL:

Antología virtual de literatura latinoamericana. Ed. José O. Álvarez. 1995-1999.
11 de juliol de 2011. <http://www.angelfire.com/id/ssims/antologiageneral.html>

7.1.19 **CD-ROM o DVD**

La referència dels CD-ROM o DVD que es publiquen una sola vegada és similar a la d'un llibre. Si, en canvi, es tracta d'un CD-ROM o DVD que s'actualitza periòdicament, s'indicarà la data d'actualització.

World Atlas 3. CD-ROM. Novato: The Software Toolworks, 1991-1992.
DaSinD: Datenbank Schriftstellerinnen in Deutschland 1945ff. CD-ROM. Bremen: Stiftung Frauen-Literatur-Forschung, 2006.

7.2 **Fonts no impreses**

7.2.1 **Arts plàstiques**

La informació que sol donar-se com a referència és la següent:

- a) autor
- b) títol de l'obra (en cursiva)
- c) any de realització
- d) dades tècniques (suport i tècnica, per exemple: oli sobre cartró), que poden incloure també les mides
- e) museu o col·lecció
- f) ubicació dins la ciutat (si es tracta d'una escultura urbana)
- g) ciutat (cal que hi figuri sempre, perquè hi ha només un Museo del Prado, però en canvi existeix una gran quantitat de Museum of Modern Art)

Picasso, Pablo. *Les Demoiselles d'Avignon*. 1907. Oli sobre tela. Museum of Modern Art, Nova York.

Moore, Henry. *Cariàtide*. 1942. Marbre. Tate Britain, Londres.

Pomodoro, Arnaldo. *Disco grande*. 1972. Bronze. Piazza Meda, Milà.

- 7.2.1.1 Si l'obra és en una **col·lecció privada** (en comptes d'un museu), però no se sap quina és o no se'n volen donar detalls, simplement s'indica *col·lecció privada*. Si se sap de quina col·lecció es tracta, el nom de la col·lecció substitueix el del museu.

Picasso, Pablo. Dibuix preparatori per a *Les Demoiselles d'Avignon*. 1907. Carbonet sobre paper, 20x20 cm. Col·lecció privada. Nova York.

Picasso, Pablo. Dibuix preparatori per a *Les Demoiselles d'Avignon*. 1907. Carbonet sobre paper, 20x20 cm. Col·lecció Aimé Maeght. Niça.

7.2.2 **Pel·lícules**

Cal citar-ne el títol, la directora o el director i qualsevol altra informació que vulguem incloure (guionista, productor, actors). Cal acabar amb la distribuïdora i l'any:

Como agua para chocolate. Dir. Alfonso Arau. Guió: Laura Esquivel. Actors: Lumi Cavazos, Marco Lombardi, Regina Torné. Miramax, 1993.

7.2.2.1 **Pel·lícules enregistrades en vídeo o en DVD**

En el cas d'enregistraments fets en vídeo o en DVD, la referència es dona de la mateixa manera que a 7.2.2, però, a més de l'any d'edició en el nou suport, s'hi inclou la data original de producció i s'especifica el mitjà de reproducció:

La grande illusion. Dir. Jean Renoir. Actors: Jean Gabin, Erich von Stroheim. 1938. DVD. Voyager, 1987.

7.2.3 **Enregistraments sonors**

En una entrada relativa a un enregistrament sonor, el fet de citar primer el nom d'una persona o una altra (l'interpret, el director, el compositor) depèn de en qui vulguem posar l'èmfasi. Cal indicar sempre el títol de l'enregistrament, el segell musical i la data. Si no es tracta d'un CD, especificarem també la mena de suport (LP, casset).

Holiday, Billie. *The Essence of Billie Holiday*. Columbia, 1991.

Welles, Orson, dir. *The War of the Worlds*. De H.G. Wells. Adaptació de Howard Koch. Mercury Theatre on the Air. Enregistrat el 30 d'octubre 1938. LP. Evolution, 1969.

The War of the Worlds. De H.G. Wells. Dir. Orson Welles. Adaptació de Howard Koch. Mercury Theatre on the Air. Enregistrat el 30 d'octubre 1938. LP. Evolution, 1969.

7.2.4 **Programes de ràdio o TV**

Cal especificar les informacions següents i, si es vol destacar algú en especial, es posarà el nom d'aquesta persona davant del títol del episodi o del programa:

- a) el títol de l'episodi, si s'escau,
- b) el del programa,
- c) el nom del realitzador o d'altres participants, si s'escau,

- d) el canal o emissora,
- e) el lloc on està ubicat el canal o l'emissora,
- f) la data de transmissió.

Buñuel: la memoria y los sueños. Dir. Antonio Drove. TV2. Madrid. 2 i 9 de juliol 2000.

The War of the Worlds. De H.G. Wells. Adaptació de Howard Koch. Dir. Orson Welles. Mercury Theatre on the Air. CBS Radio. WCBS, Nova York. 30 d'octubre 1938.

7.2.5 **Fonts arqueològiques no textuais**

Pel que fa a fonts arqueològiques no textuais, quan no formen part de catàlegs, cal indicar la referència que han donat a la peça en qüestió en l'excavació o en el museu que l'allotja.

Observacions finals

Escriure és descobrir allò que es vol dir. Evidentment això no implica que, a l'hora de posar per escrit un treball de recerca, no calgui establir una hipòtesi prèvia o fixar-se uns objectius, sinó que, a cada estadi d'escriptura, els resultats obtinguts ens ajudaran a reconèixer els aspectes veritablement rellevants de la nostra recerca, aspectes tal vegada no previstos inicialment, que caldrà elaborar i posar de relleu adequadament.

Cal tenir presents els lectors: escriure és un acte comunicatiu. Tot i la voluntat de qui escriu, aquest acte comunicatiu no és infal·lible i cal assegurar-se que el text diu efectivament allò que un vol dir. Revisar, és a dir, rellegir i, quan s'escaigui, reformular el que s'ha escrit és imprescindible a l'hora de garantir la coherència i la cohesió del treball.

Per mitjà del text, qui escriu es posa en contacte amb els lectors. Val a dir que el lector genèric no existeix, de manera que és important perfilar la mena de lector a qui ens dirigim, perquè tenir-lo present ens ajuda a trobar el to adequat i a destriar què donem per sobreentès i què no. Cal que el lector es trobi al davant una sèrie d'hipòtesis, arguments i informacions disposats de manera que els pugui resseguir sense entrebancs, i és la nostra tasca trobar la disposició que millor s'adeqüi als nostres propòsits.

Qualsevol text és una manera de dir les coses, una forma de fer-les aparèixer. Quan escrivim proposem una determinada seqüència de continguts, administrem la informació i la disposem en un determinat ordre, distingim entre allò fonamental i allò accessori. Convé que, *grosso modo*, aquesta seqüència quedi reflectida en l'índex, de manera que qui el llegeix pugui adonar-se a cop d'ull de l'estructura interna del treball.

Utilitzar amb intel·ligència les possibilitats que ens dóna l'escriptura acadèmica d'escriure a dos nivells, és a dir, de diferenciar entre el cos del text i les notes, ens ajuda també a no perdre de vista la claredat expositiva com a objectiu, perquè així podem distribuir dades i idees en dos plans, tot posant el principal en el cos del text i

d'altres consideracions en l'aparell de notes, que entre d'altres utilitats permet introduir petites digressions de manera endreçada. Les digressions, fetes amb seny i mesura, poden enriquir un text acadèmic, però cal saber ubicar-les adequadament. De vegades això es pot fer per mitjà d'un excurs, sempre que aquest sigui breu i que després un sigui capaç de relligar-lo amb allò que segueix; de vegades optarem per derivar aquestes idees o informacions interessants, però que se separen en excés de la nostra línia de treball, a una nota a peu de pàgina. Un treball de recerca ha de pretendre aprofundir en un determinat aspecte d'una qüestió o en més d'un; en qualsevol cas, per aconseguir-ho cal deixar-ne de banda d'altres. Assenyalar alguns d'aquests punts que no podem desenvolupar a risc de perdre el fil, però que hi estan relacionats, dóna obertura a l'estudi, indica possibles camins per ampliar-lo o continuar-lo i, en definitiva, l'enriqueix.